ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

78-Ї НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРОФЕСОРІВ, ВИКЛАДАЧІВ, НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ, АСПІРАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

І ТОМ

15 – 22 травня 2026 року
Полтава

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тези

78-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету

ТОМ І

15 травня – 22 травня 2026 р.

Полтава 2026

УДК 72.03(477.53):725.9

Старостіна Д.П. ст.гр.501-АД
Новосельчук Н.Є., к.арх., доцент,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА ПОЛТАВСЬКОЇ ГРАВІМЕТРИЧНОЇ ОБСЕРВАТОРІЇ В КОНТЕКСТІ СТОЛІТНЬОГО РОЗВИТКУ

Полтавська гравіметрична обсерваторія є унікальним об’єктом наукової та архітектурної спадщини України, що поєднує дослідницьку функцію з історичною, культурною та архітектурною цінністю. Комплекс розташований на території колишньої садиби Григорія Мясоєдова та є показовим прикладом трансформації житлово-садибного середовища в спеціалізований науковий об’єкт. Попри значну наукову цінність, як сама будівля обсерваторії, так і садибний комплекс залишаються недостатньо дослідженими в контексті архітектурної спадщини.

Територія обсерваторії має тривалу історію формування та є важливою складовою її архітектурної цінності. У середині XIX століття ця ділянка належала генералу Петру Пінкорнеллі, а в 1885 році тут було споруджено поміщицький будинок за проєктом Івана Шторма. Наприкінці XIX століття садиба перейшла у власність художника Григорія Мясоєдова, за якого набула культурного значення та перетворилася на важливий мистецький осередок Полтави. Наразі це одна з небагатьох міських садиб, що збереглися в межах міста. Понад двадцять років садиба була важливим елементом культурного життя Полтави. Житловий будинок, фруктовий сад і ставок формували цілісне садибне середовище, а мезонін із видом на сад водночас виконував функції майстерні та виставкового простору. Така організація формувала характерний тип житлово-мистецького середовища, у якому архітектура поєднувалася з творчою діяльністю [1].

Головна будівля обсерваторії була зведена в 1912–1913 роках за проєктом Івана Мясоєдова, сина Григорія Мясоєдова. Художник сформував виразний образ споруди в мавританському стилі. Незвичне об’ємно-просторове та стилістичне вирішення будівлі виокремлює її в архітектурному середовищі Полтави та формує впізнаваний архітектурний образ комплексу [1].

У 1926 році з ініціативи астронома й геофізика Олександра Орлова в там було засновано гравіметричну обсерваторію. Із цього часу садибний комплекс змінив житлову функцію на науково-дослідну, що зумовило низку архітектурних трансформацій [1]. У процесі пристосування будівлі до нової функції зазнала змін її первісна архітектура. Зокрема, у садибі Івана Мясоєдова була забудована тераса на другому поверсі з відкритими сходами на дах будинку. Такі втручання були зумовлені практичними

потребами обсерваторії, однак вони суттєво вплинули на оригінальний архітектурний образ споруди (рис. 1) [1].

Вигляд обсерваторії до реставрації.
Фото 1930-х рр. [2]

Будинок художника І.Г. Мясоєдова, 1964 р. В. Піаніда.
Вигляд після реставрації [3]

Рис. 1. Будинок Полтавської гравіметричної обсерваторії

Зміни відбулися й на території комплексу: було споруджено лабораторний корпус, гуртожитки для працівників і спеціалізовані павільйони. Водночас частина історичної забудови та елементів садибного середовища була втрачена, зокрема флігель Івана Мясоєдова та паркова зона колишньої садиби Мясоєдова-батька [1].

Отже, Полтавська гравіметрична обсерваторія є цінним прикладом поєднання кількох історичних та функціональних нашарувань в архітектурі – від міської садиби XIX століття до спеціалізованого наукового комплексу XX століття. Об’єкт відображає процес адаптації житлової архітектури до нових функціональних потреб та зберігає виразні історико-архітектурні характеристики. Дослідження комплексу дозволяє розглядати його не лише як осередок наукової діяльності, а і як важливий об’єкт архітектурної спадщини, що потребує збереження, подальшого вивчення та популяризації.

Література:

1. *Булава Л. М. Б90 Павленки і Тарновщина : книга з краєзнавства / укладач Л. М. Булава. – Полтава, 2023. – 516 с. (Серія: Історичні райони міста Полтави).*
2. *Корсунь А. О., Лубков М. В. Як «астрономічні зубри» врятували Полтавську гравіметричну обсерваторію в 1934–1938 рр. // Вісник Національної академії наук України. 2020. № 7. DOI: 10.15407/visn2020.07.049.*
3. *95 років Полтавській гравіметричній обсерваторії // Полтавський художній музей (галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка. 2021. 7 квіт. URL: https://www.gallery.pl.ua/195-rokiv-poltavskij-gravimetrichnij-observatori%D1%97.html*